IselingeHogeschool

Eén leerling, zes dingen opschrijven

Vul dit in voor **één** leerling over wie je twijfelt. Je hoeft niet vast te stellen wat er aan de hand is. Je schrijft op wat je ziet, wat je denkt en wanneer je opnieuw kijkt. Blok 5 en 6 staan op de achterkant.

Leerling (initialen) | Klas / niveau | Ingevuld op

1 Tijd, aanbod en school

Hoe lang een leerling in Nederland is, zegt nog weinig. Het gaat erom hoeveel Nederlands hij echt heeft gehoord en hoeveel school hij had.

In Nederland sinds (maand en jaar)

School vóór Nederland: hoeveel jaar? Leerde hij lezen en schrijven in de eigen taal?

Nederlandstalig onderwijs sinds

Onderbroken door verhuizing, schoolwisseling of een periode zonder school? Hoe lang?

Uren Nederlands per week

2 Thuis en familie

Vraag ouders naar wat zij kunnen weten: de talen, de eerste woordjes en de familie. Niet naar wat er in hun kind omgaat. Zo nodig met een professionele tolk. De vraag over de familie wordt zelden gesteld, maar is vaak de bruikbaarste.

Welke talen spreekt deze leerling thuis?

Hoe gaat praten in die taal, vergeleken met broers, zussen of leeftijdgenoten? Wie zegt dat?

Begon hij laat met praten?

Zijn er in de familie mensen die laat gingen praten of moeite hadden met lezen en spellen?

3 Wat zie je en waar?

Schrijf gedrag op, geen oordeel. Niet: ‘begrijpt weinig’. Wel: ‘voert een opdracht in twee stappen niet zelfstandig uit, wél als ik de stappen apart voordoe’.

- ☐ voert een opdracht in twee of meer stappen niet zelfstandig uit
- ☐ gebruikt vooral losse woorden of korte zinnen
- ☐ zoekt naar bekende woorden, of omschrijft ze
- ☐ vertelt onsamenhangend: je raakt de draad kwijt
- ☐ spreekt nauwelijks in de groep, maar wel één-op-één
- ☐ begrijpt duidelijk meer dan hij of zij zelf zegt
- ☐ is waakzaam, teruggetrokken, boos of vermijdend
- ☐ het wisselt sterk per dag of per situatie

Waar zag je dit? ☐ kleine groep ☐ klas ☐ plein ☐ één-op-één

Wat is het verschil tussen die situaties?

4 Welk extra aanbod kreeg deze leerling al?

Pas als je weet wat een leerling kreeg, kun je iets zeggen over hoe hij groeit.

- ☐ expliciete woordenschatles, apart ingeroosterd
- ☐ lessen vooraf voorbewerkt
- ☐ extra tijd in een kleine groep
- ☐ aangepast of vereenvoudigd materiaal
- ☐ ondersteuning tijdens de les
- ☐ nog niets extra’s

Hoe vaak, hoe lang en wat gebeurde er toen?

5 Welke verklaringen houd je open?

Kruis er minstens **twee** aan en schrijf bij elk op wat je dan verwacht te zien. Bij de volgende evaluatie zie je of dat uitkwam. Zonder dit blok is je vermoeden geen vermoeden meer, maar een conclusie.

☐ **Een blootstellingsachterstand**
hij heeft nog te weinig Nederlands gehoord

Als dit klopt, verwacht ik te zien:

.....

.....

☐ **Een mogelijke TOS**
er is iets in de taalontwikkeling zelf

Als dit klopt, verwacht ik te zien:

.....

.....

☐ **Stress en onvoorspelbaarheid**
er is te weinig rust om te kunnen leren

Als dit klopt, verwacht ik te zien:

.....

.....

6 Wat ik nu al doe en wanneer ik opnieuw kijk

Te laat helpen is net zo goed een risico als te snel een label geven.

Voor een leerling van jezelf. Initialen: .....

Wat ik nu al doe, wat het ook blijkt te zijn. Daar wacht ik niet mee.

.....

.....

Wat wil ik dan weten?

.....

Ik kijk opnieuw op

.....

een datum, geen ‘later’

Waar let je op en wat betekent dat?

Geen afkapwaarden. Dit helpt je kiezen wat je in blok 5 opschrijft.

	Past vaker bij een blootstellingsachterstand	Past vaker bij een mogelijke TOS	Past vaker bij stress en context
Waar is het zichtbaar?	alleen in het Nederlands; in de thuistaal gaat het goed	ook in de sterkste taal: ouders herkennen het	in de ene situatie wel, in de andere niet
Wat gebeurt er bij extra aanbod?	je hoort nieuwe woorden en langere zinnen terug	het beeld blijft na een periode vrijwel hetzelfde	de ene week lukt het, de week erna niet
Hoeveel sturing is nodig?	je legt het één keer uit en hij past het elders toe	je legt het steeds opnieuw uit; het zakt weg	het lukt als het rustig is, niet als het druk is
Hoe hardnekkig is het?	het verandert met tijd en aanbod	het is hetzelfde bij elke docent en elk vak	het verandert zodra er rust en een vast gezicht is
Kan iets anders het verklaren?	hij heeft gewoon nog weinig Nederlands gehoord	de ernst blijft onverklaard, ook als je alles meeweegt	de verschillen tussen situaties zijn te groot voor een stoornis alleen

De drie sluiten elkaar niet uit: ze komen vaak samen voor. De rechterkolom is geen signalenlijst voor trauma. Hij beschrijft wat je kunt waarnemen, niet wat je mag concluderen.

Wat er minimaal moet liggen vóór een aanmelding

neem deze lijst mee naar het zorgoverleg

1. een meertaligheidsanamnese
2. de vroege taalontwikkeling
3. taalvaardigheid in **alle** talen
4. taal- of leesproblemen in de familie
5. observaties in meerdere situaties
6. het ontvangen aanbod: wat, hoe vaak, hoe lang
7. doelen, duur en intensiteit van de interventie
8. de groei én de sturing die nodig was
9. gehoor en algemene ontwikkeling
10. veiligheid, rust en welbevinden
11. de gevolgen voor leren en meedoen
12. de twee verklaringen die zijn afgewogen

De volledige besliswijzer in elf stappen, het invulbestand in Excel en het boek *De Groeituin* krijg je per mail. Mail ook als je de besliswijzer wilt uitproberen of wilt meedenken: pascal.tijdink@iselinge.nl

IselingeHogeschool

Wat betekent het — en waar vind je meer?

Bij het werkblad. Scan de QR-code met je telefoon voor een voorbeeld of meer uitleg.

De drie verklaringen uit blok 5

Blootstellingsachterstand — de leerling heeft nog te weinig Nederlands gehoord. Het leren van taal zelf werkt normaal; met tijd en goed aanbod groeit het Nederlands.

Mogelijke TOS (taalontwikkelingsstoornis) — het leren van taal zelf verloopt anders. Een TOS zie je in álle talen, dus ook in de thuistaal.

Stress en onvoorspelbaarheid — er is te weinig rust en veiligheid om te kunnen leren. De drie sluiten elkaar niet uit.

Meertaligheidsanamnese

Een gesprek met de ouders, zo nodig met een professionele tolk: welke talen, hoeveel Nederlands gehoord, de eerste woordjes en zinnetjes, taal- of leesproblemen in de familie. Dit is blok 1 en 2 van het werkblad.

Voor het vo in ontwikkeling: de **Gespreksleidraad thuistaal (12–18 jaar)**. Je krijgt hem per mail.

Voorbeeld van een uitgebreide anamnese: Handreiking meertaligheid TOS, bijlage 2 (Siméa, 2016)

Fasen in het leren van een tweede taal

- eerst blijft de leerling de thuistaal gebruiken;
- dan een **stille periode** van enkele dagen tot meer dan een jaar: vooral luisteren;
- dan korte zinnen en vaste zinnetjes (**telegramstijl**);
- daarna zelfstandig taalgebruik.

Dagelijkse taal is na ± 2 jaar op peil, schooltaal na 5 à 7 jaar. Een stille periode is geen aanwijzing voor een TOS.

„Meertalige taalverwerving" (Agentschap Integratie en Inburgering) · Tabors (2008) · Kan e.a. (2025)

De thuistaal in de klas

- Laat de leerling eerst in de eigen taal nadenken, overleggen of aantekeningen maken.
- Laat een klasgenoot of collega die de taal spreekt een uitleg kort herhalen.
- Gebruik tweetalige woordenlijsten bij nieuwe vakbegrippen.
- Verbied de thuistaal niet: dat helpt het Nederlands niet.

Ook een bron voor de afweging: hoe praat de leerling in de eigen taal? Vraag het iemand die de taal spreekt.

Onderwijsraad (2025). Talige diversiteit benutten

AI: verder komen in de eigen taal

Zet AI in zodat de leerling in zijn sterkste taal verder kan met de stof. Wie in de eigen taal snapt waar het over gaat, leert het Nederlands sneller. Zo helpt AI juist bij het Nederlands.

- Laat de leerling een uitleg, opdracht of tekst met AI in de thuistaal lezen en doe daarna dezelfde stof in het Nederlands.
- Laat AI een tweetalige woordenlijst maken bij nieuwe vakbegrippen.
- Laat de leerling in de eigen taal vragen stellen.

Grenzen — het oudergesprek voer je met een professionele tolk. Geen namen of gegevens van leerlingen in een openbare AI-toepassing.

MEEDENKERS

IselingeHogeschool · achterhoekVO · PRO Primair Onderwijs Achterhoek · paraat scholen · Essentius · Koninklijke Kentalis · Hogeschool KPZ

Met dank aan dr. Rosanne Hebing (postdoctoraal onderzoeker en lerarenopleider, Iselinge Hogeschool) en dr. Wenckje Jongstra (lector Taal & Ontwikkeling, Hogeschool KPZ).

Pascal Tijdink · Iselinge Hogeschool · pascal.tijdink@iselinge.nl